

خیام، ریاضی دان و فیلسوف بزرگ ایرانی

۲۶ اردیبهشت ۱۴۰۵ ساعت ۸:۱۰

عمر خیام منجم است، فیلسوف است، ریاضی دان بزرگی است. تقویم شمسی که امروزه از آن استفاده می کنیم حاصل تلاش های اوست با این حال آن مهم ترین امری که از او آموخته ایم «دم را غنیمت شمردن» است.

عمر خیام منجم است، فیلسوف است، ریاضی دان بزرگی است. تقویم شمسی که امروزه از آن استفاده می کنیم حاصل تلاش های اوست با این حال آن مهم ترین امری که از او آموخته ایم «دم را غنیمت شمردن» است. حکیمی که جز به مدد باده سنگینی بار تن را نمی توانست تحمل کند. زندگی و شاعری او همچون بسیاری دیگر از بزرگان این سرزمین در ابهام مانده است. ما نخواستیم یاد آن دسته از اندیشمندان مان را که غیر از «ما» فکر می کرده اند را زنده نگه داریم. در این چند دهه که خواسته ایم که آنها را پس از قرن ها پنهان کاری و تجاهل بازشناسیم راه دشواری در پیش داشته ایم. امام غیاث الدین ابوالفتح عمر بن ابراهیم خیام نیشابوری از حکما و ریاضیدانان و شاعران بزرگ اواخر قرن پنجم و اوایل قرن ششم است سال ولادت حکیم عمر خیام دقیقاً مشخص نیست. او در شهر نیشابور به دنیا آمد. به این علت به او خیام می گفتند که پدرش به شغل خیمه دوزی مشغول بوده است.

خیام در دوران جوانی به فراگیری علم و دانش پرداخت به طوری که در فلسفه، نجوم و ریاضی به مقامات بلندی رسید و در علم طب نیز مهارت داشت به طوری که گفته شده او سلطان سنجر را که در زمان کودکی به مرض آبله گرفتار شده بود معالجه کرده است.

خیام در زمان خود دارای مقام و شهرت بسیار بود و معاصران او همه وی را به لقب های بزرگی مانند امام، فیلسوف و حجة الحق ستوده اند.

خیام در زمان دولت سلجوقیان زندگی می کرد که قلمرو حکومت آنان از خراسان تا کرمان، ری، آذربایجان و کشورهای روم، عراق و یمن و فارس را شامل می شد.

او در علم نجوم مهارت داشت به طوری که گروهی از منجمین در ساختن رصدخانه سلطان ملک شاه سلجوقی با وی همکاری کردند.

مرگ خیام را میان سال‌های ۵۱۷-۵۲۰ هجری قمری می‌دانند که در نیشابور اتفاق افتاد. گروهی از تذکره‌نویسان نیز وفات او را سال ۵۱۶ نوشته‌اند، اما پس از بررسی‌های لازم مشخص گردیده که تاریخ وفات وی سال ۵۱۷ هجری قمری بوده است. مقبره‌ی او هم اکنون در شهر نیشابور، در باغی که آرامگاه امامزاده محروق در آن واقع می‌باشد، قرار گرفته است.

خیام زندگی‌اش را به عنوان ریاضیدان و فیلسوفی شهیر سپری کرد، در حالی که معاصرانش از رباعیاتی که امروز مایه شهرت و افتخار او هستند بی‌خبر بودند. معاصران خیام نظیر نظامی عروضی یا ابوالحسن بیهقی از شاعری خیام یادی نکرده‌اند. صادق هدایت در این باره می‌گوید:

«گویا ترانه‌های خیام در زمان حیاتش به واسطه تعصب مردم مخفی بوده و تدوین نشده و تنها بین یک دسته از دوستان هم‌رنگ و صمیمی او شهرت داشته یا در حاشیه جنگ‌ها و کتب اشخاص با ذوق به طور قلم‌انداز چند رباعی از او ضبط شده، و پس از مرگش منتشر گردیده است.»

نخستین تصحیح معتبر رباعیات خیام به دست صادق هدایت انجام گرفت. وی از نوجوانی دلبسته‌ی خیام بود تدوینی از رباعیات خیام صورت داده بود. بعدها در سال ۱۳۱۳ هجری خورشیدی آن را مفصل‌تر و علمی‌تر و با مقدمه‌ای طولانی با نام ترانه‌های خیام به چاپ رسانید. تصحیح معتبر بعدی را محمد علی فروغی به سال ۱۳۲۰ انجام داد.

«رباعیات خیام با همه‌ی قلت به سبب جسارت و تازگی مضامین از شهرتی زاید الوصف برخوردار است. او در این رباعیها افکار فلسفی خود را که غالباً حاکی از تحیر یک متفکر در برابر اسرار خلقت و تاثیر و ناپیدایی سرنوشت آدمیان است، بیان می‌کند. وی قائل به بازگشت آدمیان و رستاخیز نیست و چون فنای فرزندان آدم را از مصائب جبران‌ناپذیر می‌شمارد، می‌خواهد این مصیبت را با تمسک به لذات آنی جبران کند.»

در جهان خیام به عنوان یک شاعر، ریاضیدان و اخترشناس شناخته شده است. هرچند که اوج شناخت جهان از خیام را می‌توان پس از ترجمه شعرهای وی به وسیله ادوارد فیتزجرالد دانست. این در حالی است که بسیاری از پژوهشگران شماری از شعرهای ترجمه شده به وسیله فیتزجرالد را سروده خیام نمی‌دانند و این خود سبب تفاوت‌هایی در شناخت خیام در نگاه ایرانی‌ها و غربی‌ها شده است. تأثیرات خیام بر ادبیات غرب از مارک تواین تا تی. اس الیوت او را به نماد فلسفه شرق و شاعر محبوب روشنفکران جهان تبدیل کرده است.

چند رباعی از خیام

ابر آمد و باز بر سر سبزه گزیست

بی باده گلرنگ نمی باید زیست

این سبزه که امروز تماشاگه ماست
تا سبزه خاک ما تماشاگه کیست

می نوش که عمر جاودانی این است
خود حاصل از ایام جوانی این است
هنگام گل و باده و یاران سر مست
خوش باش دمی که زندگانی این است

از جمله رفتگان این راه دراز
باز آمده ای کو که به ما گوید راز
هان بر سر این دو راهه آرز و نیاز
چیزی نگذاری که نمی آیی باز

در دایره ای که آمدن، رفتن ماست
آن را نه بدایت نه نهایت پیداست
کس می نزند دمی در این عالم راست کاین آمدن از کجا و رفتن به کجاست
منبع: برترین ها

آدرس مطلب :

<https://www.cafetari.kh.com/news/۳۲۱۶۵/ایرانی-بزرگ-فیلسوف-دانش-ریاضی-خیام>